

Josep Termes, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2006, i catedràtic d'Història Contemporània, va morir el proppassat 9 de setembre a Barcelona. Reproduïm dues de les entrevistes que l'historiador va concedir a EL TEMPS: la primera, del 6 de juliol del 2010 i la segona, del 13 de juny del 2006.

“Tot i la millora nacional, la situació és pitjor que no ara fa un segle”

TINA BAGUÉ/ARXIU

Després de la desfeta del 1714, la confrontació entre Catalunya i Espanya va quedar, per raons òbvies, apaivagada. En quin moment es va reproduir?

—Durant tot el segle XVIII va persistir un sentiment que encara parlava d'austriacisme, d'una Catalunya derrotada i de la pèrdua d'uns drets històrics. La represa va arribar amb la Renaixença literària, a partir del 1840. En aquell moment el català es va tornar a convertir en llengua de cultura i es va evitar que passés com a França, que es convertís en un patuès, en una llengua degradada i del

baix poble. En aquell moment va néixer la idea d'una Catalunya particular, però dins d'Espanya. La reivindicació no anava més enllà de l'àmbit cultural.

—Quines causes van motivar aquest ressorgiment literari?

—Les causes profundes són sempre una incògnita. Probablement, fou perquè ja existia una idea de l'espanyolitat; una idea essencialment unitarista, centralista i monolingüe. Una Espanya que quan se li presenta una diferència la refusa com si fos un cos estrany. El catalanisme és una defensa d'allò que és propi dels catalans, però sempre topa

amb una hostilitat sistemàtica que el referma. Un antropòleg andalús va dir no fa gaire que l'anticatalanisme és la ideologia de l'espanyolisme. El ressorgiment, per tant, fou una resposta a aquesta hostilitat.

—Quin és el model d'encaix amb Espanya que es va proposar en aquell moment?

—En aquell moment no hi havia cap model, perquè la proposta era una Catalunya particular dins d'Espanya. Ara bé, cap al 1880, quan va aparèixer el catalanisme polític, els models exteriors van ser tinguts molt en compte. Per exemple, el cas d'Irlanda en la lluita contra l'imperi britànic, que seria el model important fou el de la monarquia austro-hongaresa, perquè mostrava que podia coexistir la nació germànica i austríaca amb l'hongaresa, amb una cort doble, un parlament doble i dues llengües. Això volia dir que podia existir un federalisme que fos catòlic i monàrquic. El catalanisme del final del XIX estava atent a totes les lluites de les minories del món, com ara Noruega, Alsàcia, els bòers i més.

—Per què cap d'aquests models no va triomfar?

—En primer lloc, hi havia una debilitat política de Catalunya i del catalanisme. També hi havia un acomodament de la societat catalana, en el sentit de dir: “Allò que importa és anar fent.” En tercer lloc, quan el catalanisme era més viu, hi hagué una forta migració, que també va debilitar la reivindicació catalanista. D'una altra banda, no hem d'oblidar que Espanya ha estat molt més forta que Catalunya. Al segle XV la població espanyola era deu vegades més gran. Els catalans, com ara, ja érem una minoria. Espanya tenia més pes demogràfic i polític i, per tant, l'estat, l'administració, l'exèrcit, la policia i els impostos eren unes càrregues molt feixugues, que feien molt difícil la vertebració d'un catalanisme resistent.

—**Quines conseqüències va tenir aquesta nova negativa espanyola a reconèixer la particularitat catalana?**

—El resultat fou una evolució. Quaranta anys després del ressorgiment literari va aparèixer la idea de la pàtria catalana dins d'una Espanya com a estat compost. I trenta anys després la pàtria catalana ja era l'eix. El 1840 els catalanistes eren poetes, el 1880 eren historiadors i erudits i el 1910 ja eren polítics que formaven partits catalanistes. El catalanisme es va articular progressivament davant l'hostilitat exterior. Això ha arribat fins avui dia. Mai a la història del catalanisme no hi havia hagut un sobiranisme explícit com el que hi ha ara. És evident que com més garrotades rebem i més difícil és que ens entenguin, més creix el rebuig.

—**La idea d'una Espanya federal ja apareix a la segona meitat del segle XIX. Per què no ha reeixit?**

—Senzillament, perquè a Espanya no n'hi ha hagut mai, de federals. Al segle XIX a Catalunya va triomfar un gran moviment federal, però a Espanya n'hi havia molt pocs. El federalisme no els interessa ni els ha interessat mai.

—**A principi del segle XX el catalanisme era dividit entre dreta i esquerra. Les divisions internes han debilitat les reivindicacions de Catalunya?**

—El catalanisme és com un riu, que segueix un corrent, però que rep aigua de procedències diverses. Això és així des de l'origen. Hi ha projectes moderats, uns altres de més radicals, sensibilitats polítiques i religioses diferents, catòlics de missa, ateu, liberals, o bé revolucionaris. És un moviment variat. Només en moments concrets la unitat ha predominat sobre la diversitat. La política comuna domina en moments difícils, però quan torna la calma tornen a aparèixer les diferències.

—**El moment actual, amb les reaccions a la sentència i la crida a la unitat, es pot comparar al moment en què es va formar Solidaritat Catalana després dels fets del *Cu-cut!*, l'any 1905?**

—La situació actual és molt més greu que la d'aleshores, per un motiu essencial: l'any 1905 l'estat era molt poca cosa, tant a l'àmbit econòmic com a l'administratiu. En aquell moment el poder econòmic de l'estat significava el 3% del PIB, mentre que ara és aproxi-

madament del 40%. L'any 1905 la catalanitat dominava la societat: la llengua, l'expressió i els sentiments catalans eren aclaparadors. Cent anys després la catalanitat, començant per la llengua, estan en perill. Estem molt pitjor que abans. Els catalans de principi del segle XX feien la seva vida i eren força lliures en el dia a dia. La política tenia molt poca importància, no hi havia el pes de l'administració. Ara tenim un estat abassegador, uns mitjans espanyols que bombardegen dia sí i dia també. Tot i haver millorat econòmicament i nacionalment, la situació és molt pitjor que fa un segle.

—**Macià va haver de renunciar a la República Catalana el 1931; els estatuts del 1932 i el 1979 van ser retallats. L'ordenament jurídic espanyol és molt poderós o és que ha mancat determinació o capacitat política perquè els catalans puguin decidir democràticament què volen ser?**

—Els catalans, en general, som il·lusos i idealistes, i no sabem gran cosa dels mecanismes del poder. A Madrid, qualsevol personatge de quarta fila arriba a ministre i en 24 hores ja té la idea del poder al cap. Això és així perquè

allà és on hi ha els funcionaris de l'estat i saben molt bé de què va tota aquesta història. Nosaltres som uns idealistes innocents. Mentre bufem els núvols ells aprenen a fer funcionar la maquinària i van per feina. Si vas a Madrid, de seguida t'adones que se les saben totes abans de començar.

—**La sentència del Constitucional indica que la transició encara no s'ha acabat o, tot al contrari, que ara s'obre una nova transició?**

—La transició ja es va acabar. Es va fer sota el franquisme militar i repressiu. Ara han passat els anys i hem entrat en una nova època. Hi ha d'haver, a parer meu, una articulació de la societat civil i prescindir d'estatuts. En aquesta etapa els principis han de ser molt clars: els drets de Catalunya pertanyen als catalans i no als espanyols. Per tant, la forma d'autogovern l'han de decidir els catalans. Els drets dels catalans no deriven de cap constitució, són dels catalans i punt. Aquesta és la principal idea que hem de defensar. Això inclou també els valencians i els illencs.

Xevi Camprubi

EL TEMPS. 6 de juliol del 2010

“Els marxistes no expliquen el fracàs del marxisme”

Un escriptor o un lingüista pot somiar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, però difícilment un historiador, tret que sigui historiador de la literatura o de la cultura en sentit estricte, o de les idees, com va ser Miquel Batllori. Per tant, l'historiador Josep Termes no devia mai somiar el premi, oi?

—No, mai. I més aviat tinc l'impressió que les coses de la història no entren en cap categoria de la cultura catalana. Per tant, el premi ha estat una sorpresa. Una sorpresa absoluta. A més, perquè

no surto mai de casa, no em relaciono amb ningú i no formo part de cap grup de pressió. Si mai escric les meves memòries, es titularan *Memòries d'un francitador*.

—**Ara bé, cal dir que, tot i que us heu interessat preferentment per la història social, política i ideològica, també ho heu fet per la cultura, tant la literària com la popular, la qual considereu un aspecte més de les societats de l'època.**

—Sí. La cultura és una part de la història. Sempre he dit que l'historiador,